

LA LITERATURA ENGATJADA, A CATALUNYA

per JORDI ARBONES

En determinades circumstàncies, callar pot tenir més significació que cridar, encara que el silenci porti com a conseqüència una mutilació. En certa manera, l'escriptor català ha hagut d'optar per una actitud que comporta ambdues condicions: la del silenci i la de la mutilació. (S'entén

val, hauria sortit a defensar els seus germans; no hauria restat amb els braços creuats. Ara en convi, calla. Per què? em pregunto, per què?

—Què —tornà a escriure el lloret tot movent les ales.

—Perquè era hi ha ordre —respongué don Paco— i l'autoritat sap el que es fa, mentre que aleshores tot era anarquia i la gent es feia la justícia pel seu compte.

—Vostè parla igual que els diaris —digué exasperat Ortega—. Com que és un home de bona fe, creu tot allò que li engallen i es nega a creure el que té davant dels ulls, mentre que...

—Què?

—...en la meua època, no renunciàvem pas al nostre criteri; si alguna cosa ens semblava malament, ho dèiem; si hom cometia un error, el denunciàvem...

—Què? Què? Què?

—Vostè exagera —replicà don Paco—. L'exasperació el té ofuscat.

—No, no exagero. Són ells els qui s'han passat del límit.

—Ja crec que la millor solució és que cadascú tiri per ells, sense preocupar-se massa del que s'esdevé al veí.

—Desunits —afegí sentenciosament Ortega— sempre serem un ramat d'esclaus.

—Que cadascú s'ocupi només dels seus afers; aquest és per a mi l'ideal. Tancat a la seva caseta, a part de tot i de tothom...

—No hi ha tancament que valgui —argüí el professor—. Vostè que llegeix els diaris, abans d'ahir es deu haver assabentat del que s'esdevingué a Amèrica: un pobre negre, que pensava com vostè, es tancà a viure en una cova. Doncs bé...

—Què? —tornà a cridar el lloret.

—... un avió a reacció s'estavellà justament en aquell lloc i el negre morí fet a bocins... —es va treure les ulleres i les deixà damunt de la taula—. No hi ha cap sortida possible per a gent aïllada —va concloure—. Si nosaltres no acudim a trobar la injustícia, la injustícia acut a nosaltres.

—Si tothom pensava com vostè —va respondre irònicament don Paco—, hauríem d'eixir al carrer amb pistola.

—Com sempre, vostè no fa sinó repetir allò que li ensenyen els diaris.

—Suposant que fos així —replicà don Paco, mortificat per la grolleria del mestre—, ho prefereixo mil cops a recitar el que li ensenyen aquests llibrots...

que parlo de l'escriptor català conscient que s'ha mantingut fidel a la llengua).

No és estrany que a casa nostra no s'hagi desenrotllat una literatura de testimoni com a França, per exemple. El nostre escriptor va haver de manifestar la seva revolta amb el silenci, i a mesura que va poder expressar-se la seva veu es feu sentir com si brollés d'una boca mutilada. A la literatura catalana de post guerra li manquen els accents de la realitat ambiental en la qual ha estat gestada. És evident que no tracto de fer una asseveració absoluta, però en línies generals el fet es pot constatar donant una ràpida ullada a la producció d'aquests darrers anys.

El altres oportunitats he tractat de posar de relleu, en aquestes mateixes pàgines, els noms d'aquells escriptors que constitueixen l'excepció, almenys una relativa excepció, d'això que he assenyalat. Val a dir, que si bé les obres que aquests ens han donat no aconsegueixen reflectir la problemàtica que ha preocupat l'home de postguerra d'altres països, hi ha hagut una tendència vers la línia seguida per la literatura forània, però

Ell mateix fou el primer sorprès del gir de les seves paraules i desvià la vista per no mirar-lo fit a fit; el llevo continuava al seu trapezi i, divertit per la conversa dels dos homes, agitava els ulls encisat.

—Lorito —murmurava—, lorito guapo.

—En qualsevol cas —digué don Paco amb la veu més assossegada—, espero que vostè no exposarà les seves teories a la canalla que li hem confiat...

—Oh —respongué el professor amargament— resti ben tranquil. Ahir el matí els vaig dictar la meua darrera classe. —Després, endevinant sens dubte la sorpresa de don Paco, va afegir—: El director m'ha engegat al carrer.

—Que l'ha engegat al carrer? —repetí don Paco sense comprendre'l.

—Sí, m'ha expulsat de l'escola; era un pobre cretí com vostè i s'entestava a fer-me anar a la processó pel barri...

—Cavaller... —digué don Paco aixecant-se—.

—Sí, vagi-se'n —exclamà fora de si Ortega—. A casa meua no vull genteta de la seva categoria.

Li assenyalaria la porta, com una vivent encarnació de l'àngel, i don Paco sortí de l'habitació, molt digne, sense girar-se ni tan sols a mirar-lo. Concebia prou el camí per tal com l'havia recorregut altres vegades i, per respecte a la senyora i a la minyona, no va clavar un cop de porta.

De l'escola estant, mentre intentava desxifrar el per què dels fets, encara senti els sospirs de la senyora àvia, interromputs pels crits del lloret extasiat.

que ha abortat degut a la mordassa de la censura franquista. De fet, això no ho podem constatar i tampoc no podem dir que si els fets s'haguessin desenvolupat altrament —o sigui sense la mordassa—, la producció literària hauria estat més fecunda com a documentació. Per ara, només podem basar-nos en les obres publicades i sempre ens pot quedar el dubte que en algun calaix reposi alguna obra inèdita capaç de desmentir la nostra apreciació. Amb tot, hem de convenir que la nostra literatura, tal com apareix a la llum, és una literatura mutilada. Hi manca l'empremta, la representació, la imatge dels fets esdevinguts a casa nostra i al món durant un període de vint-i-cinc anys. L'obra d'aquells escriptors que constitueixen l'excepció no té prou força per a restar validesa en aqueixa asseveració.

Els noms de Sartre, Camus, Ionesco, Beckett, Rochefort, Osborne, Faulkner no tenen parió a casa nostra i no en llur vàlua com a escriptors, sinó en llur capacitat de constituir-se en testimonis del sentiment i del pensament de tota una generació.

Es clar que les obres més importants d'alguns d'aqueixos escriptors són prohibides a casa nostra, mes això no és motiu suficient perquè no siguin conegudes. Per altra part, no puc acceptar que tot l'impuls que arrossega l'escriptor a tractar determinats temes hagi d'ésser fruit de la influència de certes lectures. La sensibilitat de l'artista capta el sentiment col·lectiu davant els fets que tenen repercussió universal i el tradueix en material per a bastir la seva obra.

Antigament l'artista podia adoptar una posició hermètica en front del caos i la violència, perquè la creença en una realitat transcendent era general. Mes ara que l'home ha rebutjat les veritats absolutes i la fe en l'eternitat es troba, cada vegada més, impulsat a acarar-se amb els fets temporals i històrics. Potser aqueixa transformació encara no s'hagi realitzat del tot a Catalunya i els nostres escriptors visquin en una època equivalent a la dels pintors holandesos, els quals podien entretenir-se pintant temes tranquils i serens enmig del desastre i el vessament de sang. I és que l'escriptor català, en general, encara creu

GRAN FARMACIA ARAUCANA

Homeopatia
Herboristeria

Especialidades medicinales
nacionales y extranjeras
Perfumeria de todas marcas

ABIERTA TODA LA NOCHE

Teléfonos:

37-7180 — 37-3968 y 38-7841
RIVADAVIA 1301

Catalunya, 100 (març-juny 1962), p. 9-10.

en una realitat transcendent. Aleshores és natural que es clogui en la torre de vori de la seva fe.

A la resta del món l'escriptor ha estat el primer a experimentar la desesperança, i el paper principal que s'ha imposat ha estat el d'erigir-se en testimoni de la llibertat i la justícia; ell és el qui ha parlat per aquells que no poden fer-ho. Camus, una de les figures més representatives d'aquesta presa de consciència, deia que "no és la batalla (política) la que ens converteix en artistes, sinó l'art que ens empeny a participar de la batalla". O sigui que en els conceptes estètics d'avui, hom brega per tal d'aconseguir una comunió entre aqueixos conceptes i l'angúnia i les aspiracions de l'època. D'ací que la novel·la i el drama moderns siguin documents, denúncies i manifestos que reflecteixen la revolta de l'home davant la injustícia, ja sigui humana o pretesament divina.

2 On s'inicia la separació dels camins que han seguit, respectivament, els escriptors europeus (particularment els francesos, més a prop nostre en tot sentit) i els escriptors catalans? Les obres que han tingut més influència en els darrers vint anys han produït una literatura eminentment filosòfica. Sobretot els existencialistes, i alguns escriptors individualistes, han posat de relleu la importància d'allò que s'esdevé ara i ací en contraposició de les generalitats i han cercat la veritat en l'experiència humana immediata. O sigui que han separat la filosofia de les especulacions intel·lectuals abstractes i l'han portada al terreny de la descripció concreta i particular. La literatura, i particularment la novel·la, és el vehicle més apropiat per a l'expressió d'aqueixos conceptes filosòfics. Val a dir que han demostrat que l'art no està en oposició amb la filosofia i això ha portat com a conseqüència el naixement de l'intel·lectual-filòsof.

Les idees d'escriptors com Malraux i Camus sobre l'absurd i la necessitat de la revolta, i les dels existencialistes sobre la llibertat i l'elecció, han produït filosofies que han posat l'individu en conflicte amb ell mateix i l'única forma de posar de relleu aqueixes filosofies és fer-ho per mitjà de la demostració i no del raonament intel·lectual. Per això aqueixos escriptors-filòsofs han escollit la novel·la o l'obra teatral com a mitjà per a exposar llurs idees.

Ací trobem la cruïlla on té origen la separació per la qual formulava el meu interrogant. Si l'escriptor català s'ha trobat en conflicte per tal d'armonitzar les seves idees amb la realitat, ha optat per acceptar la solució que li ofereix la religió i per tant no ha hagut de crear cap sistema filosòfic. O sigui que la problemàtica metafísica que se li ha ofert no li ha creat major perturbació, ja que la reposta la tenia a l'abast de la mà. Per això quan algun d'aquests escriptors es proposa d'analitzar la novel·lística forània, no la comprèn i no

LA FORÇA DEL NOSTRE LLENGUATGE

per PERE ELIES i BUSQUETA

La força de la nostra parla ens vibra i ens sona a dins com un cascavell alat que gent d'altres parlars no poden pas sentir amb tanta densitat de sons ni poden veure amb tant de colorit emocional com nosaltres mateixos. I és notori: La Terra, composta de segments de terres equivalents a nuclis lingüístics, representa un món de petits mons i aquests tenen cadascun llur caracterització, la manifestació primordial de la qual, més que els fets, és el propi verb, el propi parlar, el propi idioma. La península Ibèrica, doncs, té tantes caracteritzacions peculiars o nacionals com parlars existents. Si tots aquests parlars florien a flor de llavi, sense cap distinció, com floreix l'ametller en el seu ametllerar, llur florida espiritual i literària seria, humanament, més subtil, més fructífera.

Sens dubte, caldria per a la unitat peninsular i comprensiva ensem, aquest desenvolupament natural dels seus parlars, ja que ens permetria de conèixer-nos tal com som i d'estimar-nos tal com devem, perquè molt bé diu Maragall: "... si l'ànima universal és la bellesa que traspuja per tota la Creació i a cada terra parla per boca dels homes que la mateixa terra s'ha fet en el seu amorós esforç, l'única expressió universal serà, doncs, aquella tan variada com la varietat mateixa de les terres i llurs gents". Sentència ampla i comprensiva que certa gent intel·lectual o dirigent de la península Ibèrica no accepta, per temença, uns i per orgull, d'altres.

Evidentment, la llengua és l'esperit del poble, i mentre hi hagi el llenguatge viu, hi viurà el propi esperit, la pròpia personalitat. I en aquesta personalitat, on hom veu la temença, radica la seva força. Cada

s'explica les causes que l'han determinada. Perquè a tots els dubtes, a totes les contradiccions que preocupen l'escriptor europeu, ells hi donen la resposta del dogma i no poden capir que una solució tan fàcil no sigui també vàlida fora de casa seva. Amb això no vull dir que hagi escollit aqueix camí per facilitat. Més aviat diria que ho ha fet perquè no ha pogut desprendre's del llast de la tradició. Reconec que no es pot pretendre que un fet determinat s'esdevingui a tot arreu amb els mateixos efectes, però per les obres d'aquells escriptors catalans que constitueixen l'excepció sabem que els problemes de l'home d'avui de qualsevol part del món també tenen vigència a casa nostra. Per tant, si no han estat tractats com es mereixen, hem d'atribuir-ho a les causes assenyalades.

Maig, 1962

poble ha de preocupar-se del conreu de la seva llengua si vol ésser gran. La llengua catalana, per exemple, té més força a casa, dins d'aquest petit món lingüístic, que cap altre parlar, com així s'esdevé amb la llengua castellana i la xinesa, i totes, en llur petit món. I és que la llengua a tot poble té arrels profundes, genuïnes i estimades, tant, que fins i tot el nostre gran Verdaguer enclou en una oració ben concisa: "Per arrencar la llengua a un poble, cal abans arrencar-li la vida". I és tan difícil arrencar la vida, si més no la interior, d'un poble! I el nostre, malgrat les adversitats polítiques de la península d'anys i anys, ho ha demostrat.

Si cada llengua del Globus té una força i uns girs característics, també pot tenir una música interna; la nostra així deu ésser, puix que el rei Alfons El Savi, de Castella, i el geni dels poetes Dant, entre d'altres, atrets per aquesta força i per la música ensem, compongueren sentits poemes amb el nostre verb. ¡I que bell és que el doll líric d'altra llengua que no sigui la pròpia et sigui inspiradora per una força atractiva i no conrear-la per una força imponent! L'amor uneix i vivifica els pobles com la nit enllaça i reviu l'albada, i la imposició els separa com la tempestat separa el fruit de l'arbre. La pròpia paraula, la paraula fidel de cada terra, ha d'ésser la primera base que ha d'armonitzar-nos uns amb altres. I ja que he manifestat que tot idioma pot tenir una música, em plau de transcriure el que el nostre poeta i dramaturg Ramon Vinyes recomanà un dia en una important conferència: "... la música del parlar és el tot i jo crec en la música del parlar d'avui com a expressió nostra..."

Pensament contundent que remarca que el nostre llenguatge té, a més d'una força, una música. I aquesta força i aquesta música han brotat i broten arreu de l'extensíssim món dels poetes i prosistes inquiets, els quals senten bategar encara en pensaments llur terra i llur llengua.

El llenguatge és el verb creador de la manifestació sincera en cada fragment de món; per tant, cada paraula porta la força, la llum i la joia de cada ésser i de cada poble de cara al mateix poble i de cara als altres pobles. I aquesta força, aquesta llum i aquesta joia han de formar el tríptic bàsic i espiritual, com un ramell del nostre refluoriment lingüístic d'ofrena a la nostra terra, en pro de la nostra parla, del nostre llenguatge, com, sortosament, ja s'esdevé de nou a casa nostra, i aquest refluoriment ens portarà, dintre el camí d'avui dels pobles, el propi viure, la pròpia personalitat.

Catalunya, 100 (maig-juny 1962), p. 10.